

MUSEI POTAISSENSIS, I, Turda 1994, 202 pagini, din care 14 pagini rezumat în limba franceză, 37 figuri cu desene în text, 16 planșe.

După "Interferențe spirituale în Dacia romană", Cluj-Napoca 1984 și "Din Istoria militară a Daciei romane". Legiunea V Macedonica și castrul de la Potaissa" Cluj-Napoca 1987 Mihai Bărbulescu publică o nouă carte dedicată Potaissiei, prima din seria *Dissertationes Musei Potaissensis*. Inițiativa și eforturile Muzeului din Turda pentru editarea lucrării nu pot fi lăudate îndeajuns.

Ideea lui Mihai Bărbulescu de a scrie un studiu monografic despre Potaissa pare a priori îndrăzneată, dacă ținem seamă de faptul că în orașul antic nu s-au întreprins, practic, săpături arheologice. Dar competența, seriozitatea și rigoarea i-au permis autorului, ca în ciuda lacunelor din cercetare, să prezinte o imagine corectă și cuprinzătoare a ceea ce a fost antica Potaissa și a locului pe care acest important centru militar, economic și spiritual, l-a avut în Istoria Daciei romane.

În "Cuvântul înainte" autorul mărturisește cu sinceritate scopul demersului său: "O monografie de acest gen nu credem că trebuie să inventarizeze depozitele unui muzeu, ci să încerce o reconstituire istorică, limpede delimitată temporal și spațial: viața romană într-un oraș de provincie, cu optsprezece secole în urmă".

Coroborând rezultatele cercetărilor sistematice de teren cu analiza materialului arheologic descoperit întâmplător și cu rezultatele documentării în bibliotecă din țară și străinătate, notând fiecare descoperire făcută la Turda, chiar dacă obiectele sunt astăzi pierdute și folosind din plin datele oferite de materialul epigrafic și numismatic lui Mihai Bărbulescu nu-i scapă niciunul din aspectele istoriei Potaissiei. Acest lucru reiese limpede din enumerarea celor 11 capitole ale cărții: "Mediul natural", "Istoricul cercetărilor", "Înainte de romani", "Evoluția localității", "Populația", "Orașul", "Castrul legiunii a V-a Macedonica", "Economia", "Secvențe din viața cotidiană", "Viața spirituală", "Sfârșitul orașului roman". Pentru înțelegerea cât mai exactă a istoriei Potaissiei unele capitole sunt împărțite în subcapitole.

Chiar dacă lucrarea urmează canoanele uneia consacrate așezărilor urbane din Imperiul Roman, sunt abordate și probleme relativ noi în cercetarea istorico-arheologică a Daciei romane cum sunt problemele de demografie (numărul locuitorilor, speranța de viață).

În cele ce urmează vom face câteva observații, care cu o singură excepție, sunt referitoare la monumentele de artă de la Potaissa, în fond prilejuri de reflexie pentru autor care pregătește volumul privitor la materialul descoperit în castru.

- Vorbind despre instalarea legiunii a V-a Macedonica și urbanizarea Potaissiei (p. 40 sqq) M. Bărbulescu spune "Existența canabae-lor a fost supusă, dar nu avem certitudinea că ar fi fost obligatorie prezența lor, câtă vreme spațiul ocupat de comunitatea de cives Romani putea să absoarbă populația specifică unor canabae" (p. 41 sq). Atâta vreme cât pe teren nu a fost localizat nici "Patavissestium vicus" menționat de Ulpian, totul rămâne în domeniul ipotezelor. Mi se pare totuși greu de acceptat faptul că la Potaissa nu ar fi existat canabae, iar dacă părerea mai veche, după care vicus-ul autohton ar fi devenit municipium și apoi colonia, nu mai este acceptată, ni se pare mai verosimilă părerea lui C.C. Petolescu că vicus-ul ar fi devenit colonia, iar canabaele municipium Septimium (*Revista istorică*, s.n., 2, 1991, 3 - 4, p. 224 sq).

Specialist reputat în domeniul religiei și artei romane Mihai Bărbulescu dă o imagine bine conturată a vieții spirituale din antica Potaissa. Ar fi de făcut, totuși, câteva precizări.

La Potaissa se poate vorbi, fără teama de a greși, despre un atelier de sculptură în piatră, unde se lucrau monumente funerare și statui. Printre trăsăturile caracteristice ale pieselor lucrate aici se pot enumera predilecția pentru anumite motive iconografice - ca scena banchetului și stilul specific în redarea fizionomiilor sau drapajul veșmintelor. La Potaissa nu avem de a face cu statui feminine de tipul "La grande Ercolanese" sau "La piccola Ercolanese", ci cu un tip intermediar, "hibrid" cu elemente preluate de la ambele tipuri.

În depozitul de amfore din clădirea comandamentului s-a găsit capul unei statuete de bronz reprezentând după M. Bărbulescu un "un Lar (Genius? Amor?)" (p. 15). Credem că este vorba cu o certitudine despre un lar, dată fiind coafura identică cu a unor lari, statueta păstrată în întregime în Muzeul din Napoli, inv. 109348 (H. Hunckel, în *Toreutik und figürliche Bronzen römischer Zeit, Akten der. 6. Tagung über antike Bronzen*, Berlin 13 - 17 Mai 1980 (1984), p.128) sau August,

inv. 1984.26899 (A. Kaufmann - Heinemann, *Die römischen Bronzen der Schweiz*, V, 1994, p. 34 sq, nr. 31).

Una dintre cele mai frumoase statuete de bronz din Dacia este desigur "Jupiter de la Potaissa", considerat pe bună dreptate de Mihai Bărbulescu analog lui "Zeus de la Florența" și lui "Jupiter de la Bree". Statueta face parte dintr-o serie bine studiată de H. Menzel (*Akten Berlin*, p. 186 - 196)) și se aseamănă mult cu "Jupiter de la Chantilly" (*Roemische Mitteilungen*, 54, 1930, p.). Mihai Bărbulescu crede că "prototipul iconografic fusese creat în a doua jumătate a sec. V. î. d. Chr., în cercul urmașilor lui Phidias, copiat ulterior de sculptorii romani" (p. 157). Problema prototipurilor este disputată. Că este vorba despre unul din sec. V. î. d. Chr. au crezut și Ammelung, Furtwängler, Curtius, Berger, în timp ce Ch. Picard Leibundgut cred că este o creație eclectică romană cu elemente luate din clasicismul grec, de la diferiți artiști. La acest punct de vedere ne raliem și noi. Socotim că statueta de la Potaissa datează din sec. I d.Chr., deși la prima vedere ni s-a părut că este mai târzie.

Vârful de stindard înfățișând un sfinx înaripat (p. 165, fig. 35) ni se pare și nouă o piesă "suspectă".

Desigur punctele noastre de vedere au gradul lor de subiectivism și nu împletează asupra conținutului lucrării.

Cartea lui Mihai Bărbulescu prin bogăția documentației, stilul ales, seriozitatea și responsabilitatea cu care sunt valorificate rezultatele cercetărilor arheologice este una de referință, iar colaborarea lui Mihai Bărbulescu cu colegile de la Muzeul din Turda: Ana Cătinaș, Claudia Luca și Ana Hopârtean este un model.

Lucia Țeposu - Marinescu